

УДК [378.147:069+378.4](477.54-25)ХДАК" 1989/1998"

В. М. ШЕЙКО, М. М. КАНІСТРАТЕНКО,
Н. М. КУШНАРЕНКО

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В ХДАК (1989-1998 РР.)

Висвітлюються становлення та розвиток музейного відділення в ХДАК з 1989 по 1998 рр., аналізуються особливості організації навчального процесу та перші здобутки в підготовці фахівців музейної справи.

Ключові слова: *підготовка істориків-музеєзнавців, кафедра загальної історії та музеології, навчально-методичне забезпечення, навчальні плани, навчальний процес, випускники музейного відділення.*

Освещаются становление и развитие музейного отделения ХГАК с 1989 по 1998 гг., анализируются особенности организации учебного процесса и первые достижения в подготовке специалистов музейного дела.

Ключевые слова: *подготовка историков-музееведов, кафедра всеобщей истории и музеологии, учебно-методическое обеспечение, учебные планы, учебный процесс, выпускники музейного отделения.*

The formation and development of the Museum Department of the Kharkiv State Academy of Culture from 1989 to 1998 are examined. Characteristic features of the organization of the academic process and the first achievements in training specialists in museum science are analyzed.

Key words: *preparing historian-museologists, the Department of General History and Museology, educational and methodical support, curricula, academic process, graduates of the Museum Department.*

У 1989 р. Харківська державна академія культури (тоді ще Харківський державний інститут культури) розпочала реалізацію принципово нового освітнього проекту по підготовці фахівців для музейної галузі України. Це відповідальне рішення як керівництва інституту на чолі з новим ректором В. М. Шейком, який до грудня 1989 р. обіймав посаду проректора з наукової роботи і був одним з ініціаторів поновлення підготовки музеєзнавців, так і кафедри загальної історії, яку очолював видатний науковець і педагог, доктор історичних наук, професор Г. Й. Чернявський, було зумовлене гострою потребою широкої мережі музеїв України у фахівцях відповідного профілю (а це близько 400 державних музеїв та декілька тисяч так званих народних музеїв, які існували на підприємствах, організаціях, закладах освіти тощо)

[1, с. 196], а також традиціями музейного будівництва та підготовки музейних кадрів, притаманними Харкову. Адже саме

в Харкові вперше в Україні в 1807 р. був відкритий Кабінет старожитностей при Харківському університеті, а його музейні колекції в подальшому стали основою для створення університетських музеїв. У Харкові, де на початку 1920-х рр. існувало вже понад 20 музеїв різного профілю, вперше розпочато підготовку музейних працівників у рамках Етнографічної секції Губернського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини під керівництвом академіка М. Ф. Сумцова [2, с. 23]. Наступна спроба розпочати підготовку фахівців музейної справи пов'язана з Харківським інститутом народної освіти ім. О. О. Потебні, створеним у 1921 р. У вересні 1925 р. РНК УСРР ухвалила рішення про створення при ХІНО факультету політичної освіти, в середині жовтня новий факультет завершив набір перших 150 студентів і вже з 1 листопада розпочато навчальний процес [3].

Факультет за навчальним планом мав два відділи: сільський, який мав готувати політосвітніх працівників для села, і міський — для міста. Крім того, передбачалася ще додаткова спеціалізація за чотирма секціями: шкільно-курсовою, бібліотечною, екскурсійно-музейною та художньої пропаганди. В екскурсійно-музейній секції студенти мали вивчати основні фахові питання, технічні методи виготовлення наочних посібників, експонатів для виставок і музеїв, набувати навичок використання виставок і музеїв для пропаганди окремих галузей знання і радянського будівництва. Крім того, передбачалося і проходження практики на базі музеїв та інших політустанов [4]. Але фактично вдалося здійснити лише шкільно-курсову і бібліотечну спеціалізації, які перетворилися на основні в діяльності факультету і набули статусу самостійних відділів, а в 1928 р. на факультеті відкрито ще один відділ — антирелігійний [5, с. 145].

20 травня 1929 р. колегія Наркомосвіти, а 10 вересня того ж року Раднарком УСРР прийняли рішення про реорганізацію факультету політосвіти ХІНО в самостійний вищий навчальний заклад — Харківський інститут політичної освіти, у структурі якого виник новий, четвертий відділ — музейний. Теоретична підготовка майбутніх працівників музеїв доповнювалася системою концентрованої (з відривом від аудиторних занять) практики, коли студенти ознайомлювалися з музейними установами Харкова та регіону. Так, починаючи з 1930 р. студенти антирелігійного факультету декілька разів виїздили до Київського музейного містечка, а студенти музейного факультету — до Полтавського музею. Однак зосередження зусиль навчального закладу на випуску перш за все спеціалістів бібліотечної галузі, його реорганізація в 1935 р. в Український бібліотечний, а згодом Харківський державний бібліотечний інститут стали причиною відмови від подальшої підготовки фахівців музейної справи, і цей важливий напрям освітньої

діяльності був на тривалі роки безпідставно забутий вищою школою України.

У середині 1970-х рр. за ініціативою історика-краєзнавця, доцента М. Т. Дяченка була зроблена спроба відкрити в ХДІК музейне відділення, але для її реалізації знадобилося цілих 15 років. У жовтні 1987 р. у Полтаві на Першій всесоюзній науковій конференції по історичному краєзнавству відомий харківський учений, дослідник культурно-освітнього руху в Україні другої половини ХІХ — початку ХХ ст. і творчої спадщини Харківської фольклорно-етнографічної школи, кандидат історичних наук, доцент кафедри загальної історії ХДІК В. З. Фрадкін виступив з доповіддю «Історія, традиції та деякі проблеми розвитку краєзнавства на Україні», у якій, зокрема, порушив питання і нагальної потреби поновлення підготовки фахівців музейної справи [6, с. 35–36]. Конференція звернулася до Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР з пропозицією відкрити в інститутах культури відділення з підготовки музейних працівників. Фахівці ХДІК на чолі з завідувачем кафедри Г. Й. Чернявським розробили навчальний план за спеціальністю «Музейна справа і охорона пам'яток історії та культури», який був схвалений Всесоюзною радою з архівознавства, музеєзнавства та інформатики, а в 1989 р. при кафедрі загальної історії ХДІК було відкрито перше в Україні музейне відділення і здійснено прийом за денною формою навчання 20 майбутніх музеєзнавців [7].

Перший навчальний план зі спеціальності 052700 «Музейна справа і охорона пам'яток історії та культури» затверджений вченою радою ХДІК 26 червня 1989 р. (протокол №11) [8, арк. 9 а]. Навчальний план визначав термін підготовки фахівців протягом 5-ти років з присвоєнням кваліфікації «музеєзнавець», зорієнтований на підготовку суто фахівців музейної справи, що відповідало і кваліфікації «музеєзнавець». Основний навчальний час відводився на вивчення саме музеєзнавчих предметів: історія музейної справи; технічні засоби музейної роботи та музейне обладнання; наукове комплектування, облік та збереження музейних фондів; реставрація і консервація музейних пам'яток; експозиційна робота музеїв; науково-дослідна робота музеїв; науково-освітня і культурно-масова робота музеїв; економіка, організація і управління музеями; охорона, використання та пропаганда позамузейних пам'яток матеріальної культури; організація народних музеїв; історія костюма, предметів побуту та зброї — усього 892 аудиторних години із загальної кількості.

Чільне місце в навчальному плані відводилося історичним дисциплінам. Окрім обов'язкового на той час курсу історії СРСР, майбутні музеєзнавці мали вивчати загальну історію. Особливістю вже першого навчального плану була наявність комплексу дисциплін, які забезпечували ґрунтовну мистецько-культурологічну

підготовку. Окрім обов'язкової за тих часів марксистсько-ленінської теорії культури, навчальний план передбачав вивчення історії світової літератури, історії художньої культури, історії мистецтва, мовної майстерності.

Ще одна особливість — уведення нетрадиційних для загальнонаукових спеціальностей форм організації навчального процесу — дрібногрупових та індивідуальних занять з інформатики, технічних засобів музейної роботи, наукового комплектування, обліку і збереження музейних фондів і архівів, реставрації і консервації музейних пам'яток, експозиційні роботи музеїв та деяких інших дисциплін професійного спрямування, що дозволяло суттєво підвищити ефективність роботи викладачів та якість засвоєння знань студентами.

Теоретична підготовка доповнювалася чітко вибудованою системою навчально-виробничих практик, під час проходження яких студенти не тільки навчалися застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності, а й набувати нових умінь та навичок майбутнього фахівця — музейника. Після першого курсу студенти проходили тритижневу польову археологічну практику, на другому курсі проводилася архівна практика, по закінченні третього — чотиритижнева екскурсійно-краєзнавча, яка передбачала відвідування найцікавіших музейних центрів як України, так і тодішнього СРСР, перш за все музеїв Москви та Ленінграда.

Четвертий курс — проходження студентами шеститижневої власне музейної практики, цикл практичної підготовки завершувала дипломна практика п'ятого курсу (12 тижнів), яка передбачала написання дипломної роботи історичного чи історико-музеезнавчого спрямування. Вибудована система практичної підготовки музеезнавців виявилася настільки ефективною, що вона, з незначними змінами, викликаними переходом на ступеневу систему підготовки фахівців (бакалавр-спеціаліст, магістр), діє і нині.

Слід визнати: забезпечуючи фундаментальну історичну і музейну підготовку, перший навчальний план ще не був вільний від ідеологічного диктату «керуючої і направляючої» КПРС. Постала необхідність уведення до нього в обов'язковому порядку таких дисциплін: марксистсько-ленінська філософія, політична економія, науковий комунізм, історія КПРС, марксистсько-ленінська етика і естетика, основи наукового атеїзму й історія релігії та деяких інших, на вивчення із загальною кількістю майже 600 аудиторних годин. Починаючи вже з 1990/1991 навчального року, блок навчальних дисциплін так званої соціально-гуманітарної підготовки зазнав кардинальних змін. Повністю були вилучені з навчального плану як історія КПРС, науковий комунізм, а інші остаточно вивільнені від ідеологічної заангажованості. Студентам пропонувалося вивчення історії філософії, політології, історії релігії та деяких

інших гуманітарних дисциплін. Це уможливило дещо збільшити кількість навчального часу на вивчення як історичних (загальна історія, історія України, історія СРСР), так і музейних предметів. Абсолютно логічним стало й уточнення кваліфікації, якої набували випускники музейного відділення — «історик-музеєзнавець».

Досвід перших років підготовки істориків-музеєзнавців, постійний пошук випусковою кафедрою загальної історії способів удосконалення навчального процесу, поповнення кафедри новими викладачами, а також затвердження Міністерством вищої освіти України першого в Україні власного «Переліку спеціальностей кваліфікаційних рівнів бакалаврів і спеціалістів вищих навчальних закладів України» (наказ №74 від 3 квітня 1992 р.) визначили необхідність розробки нового навчального плану для студентів денної і заочної форм навчання.

Новий навчальний план [9, арк. 40, 41] відрізнявся від попереднього декількома суттєвими змістовними і структурними моментами. За структурою він складався з чотирьох циклів навчальних дисциплін: загальногуманітарних, загальноісторичних, спеціальних історичних і спеціальних музеєзнавчих дисциплін.

Під час вивчення циклу загальногуманітарних дисциплін, окрім обов'язкових, студент мав право на кожному курсі самостійно обрати одну з 3-х дисциплін, зведених тематично в окремі блоки. Так, на першому курсі пропонувався вибір однієї з 3-х дисциплін соціально-економічного спрямування: основи менеджменту, основи ринкової економіки, основи маркетингу; на другому і п'ятому курсах на вибір пропонувалися дисципліни українознавчого спрямування: культура української мови, література української діаспори, економічна думка України, соціально-економічне становище України на сучасному етапі, багатопартійна система України на сучасному етапі, українська культура на сучасному етапі; для студентів третього і четвертого курсів пропонувалися на вибір такі дисципліни: етика, естетика, логіка, ерос і культура, соціологія та соціометрія, теософія. До навчального плану введено нові предмети: джерелознавство та історіографія історії України, державне регулювання діяльності музеїв, давньоруська мова. Значно збільшено кількість аудиторного часу на вивчення історії України (до 368 годин протягом усіх п'яти років навчання), загальної історії, історії образотворчого мистецтва, деяких спеціальних музеєзнавчих дисциплін. Змінена і форма державної атестації випускників. Окрім написання дипломної роботи з історико-музеєзнавчих дисциплін і комплексного державного іспиту з музеології, студенти мали складати ще два державні іспити: історія, історіографія, джерелознавство історії України та ділова українська мова. Останній був визначений Міністерством освіти як обов'язковий для всіх ВНЗ України.

Навчальний план передбачав проведення індивідуальних занять з усіх навчальних дисциплін, зокрема і загальногуманітарного циклу. На думку авторів навчального плану, ці індивідуальні заняття викладачі мали використовувати, перш за все, для ґрунтовних співбесід з кожним студентом по опрацьованій ним науковій літературі, яка була обов'язковою для вивчення. Збільшення кількості годин для проведення семінарських, практичних занять і, особливо індивідуальних, дозволили кафедрі провести освітній експеримент. Екзаменаційні сесії в їх класичному варіанті не були обов'язковими для студентів музейного відділення, а підсумкові оцінки вони могли одержувати виключно за результатами роботи протягом семестру. І тільки ті студенти, котрі не виконали в повному обсязі всі вимоги навчального плану і навчальних програм, змушені були додатково складати іспити. Фактично цей порядок організації навчального процесу, поточного і підсумкового контролю знань студентів повністю відповідав так званій кредитно-модульній системі, яку використовували провідні Європейські університети і яку почали запроваджувати в Україні лише через десять років. Загалом новий навчальний план надавав змогу поліпшити як загальноісторичну, так і фахову підготовку майбутніх музейних працівників.

Однак прийняття нового переліку спеціальностей [10], підготовка інституту до першої в його історії акредитації, яка відбулася у 1996 р., нові вимоги Міністерства освіти до структури навчальних планів а також проблеми з фінансуванням навчального закладу змусили вже наприкінці 1995 р. розробити черговий навчальний план, який у цілому зберігав практично весь набір предметів попереднього, але з нього було вилучене проведення індивідуальних і дрібногрупових занять, а формою підсумкового контролю знову були традиційні заліково-екзаменаційні сесії. Цей план почав діяти з 1996/1997 навчального року і не змінювався до реорганізації інституту в академію культури.

У 1991 р. кафедра загальної історії стала ініціатором підготовки істориків-музезнавців і за заочною формою навчання. Пропозицію підтримали ректор В. М. Шейко, вчена рада інституту, в червні-липи 1991 р. були проведені вступні випробування і зараховано перших 17 майбутніх фахівців музейної справи на навчання без відриву від виробництва, починаючи з 1991/1992 навчального року [11]. Випускова кафедра вже мала всі підстави для здійснення такого відповідального кроку. Її колектив значно розширився досвідченими викладачами — канд. іст. наук, доц. М. О. Малиновським, С. В. Шефелем, колишнім викладачем історичного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна, канд. іст. наук, доц. О. Г. Дьяченком, який до цього працював у ХДК як сумісник, а також випускником істфаку Харківського університету О. О. Тортікою та Г. О. Романенко, які разом з досвідченими працівниками Харківського історичного

музею, викладачами-сумісниками Л. П. Великою та Н. В. Лапчинською здійснювали розробку та викладання історичних і спеціальних музейних дисциплін.

На цей час кафедра вже частково підготувала навчально-методичний матеріал як фундаментальних, так і спеціальних дисциплін, без яких навчання студентів за заочною формою було б неможливе.

Перший навчальний план для студентів-заочників за переліком предметів цілком відповідав уже діючому плану за денною формою навчання, за винятком фізичного виховання та цивільної оборони. Оскільки студенти, які здобувають вищу освіту без відриву від виробництва, під час навчання вже працюють, зазвичай за фахом, з навчального плану були вилучені і навчально-виробничі практики. Водночас з метою посилення контролю за самостійною роботою студентів, навчальним планом передбачалося виконання 29 контрольних робіт протягом 6 років навчання, оскільки термін навчання студентів без відриву від виробництва був збільшений, порівняно з денною формою навчання, на 1 рік. Та в подальшому кафедра перейшла до п'ятирічного терміну підготовки фахівців і на заочному відділенні.

Утілення нового навчального плану потребувало розробки навчально-методичної документації як з дисциплін професійної і практичної підготовки, так і загальногуманітарних, орієнтованих на засвоєння студентами фахових знань. Однак підготовка навчально-методичних матеріалів з предметів фахової підготовки ускладнювалася відсутністю серед штатних викладачів кафедри спеціалістів музейної справи, а залучені до навчального процесу співробітники провідних харківських музеїв, які блискуче володіли практичними навичками музеезнавства, мали пройти певну адаптацію до нової ролі викладачів вищого навчального закладу. Але зацікавленість у якісній реалізації унікального освітнього проєкту, прагнення пошуку нового у викладацькій діяльності мали позитивні результати, і вже на початку 1990-х рр. були розроблені, апробовані в навчальному процесі і надруковані перші програми та методичні матеріали для студентів музейного відділення, серед яких: «Методичні рекомендації до написання курсових робіт для студентів спеціальності «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури» (укладачі А. А. Камшуков, В. З. Фрадкін); «Програма виробничої практики за фахом «Музейна справа і охорона пам'яток історії та культури» для студентів IV курсу спеціальності «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури» (В. З. Фрадкін, А. О. Цевба); «Методичні рекомендації до написання курсових робіт для студентів III та IV курсу» (Л. П. Велика); «Методичні рекомендації для семінарських занять з курсу «Сучасна історія»: (Перший період) (А. А. Камшуков, С. І. Лиман, М. В. Лобанова); «Іноземна

мова (англійська). Методичні вказівки для викладачів англійської мови та студентів спеціальності «Музеєзнавство» (В. В. Карнаушенко) та ін. [12, с. 146, 319, 38, 184, 135].

Знаковою подією в забезпеченні студентів-музеєзнавців навчально-методичними матеріалами став випуск у 1996 р. колективом провідних викладачів-науковців кафедри загальної історії і музеології комплексної навчальної програми «Музеєзнавство» (укладачі Г. Й. Чернявський, Л. П. Велика, О. М. Єлагіна, М. М. Кністратенко, Н. С. Мартем'янова, В. М. Ряполов, Б. М. Смоляницький, О. О. Тортіка) [13]. В пояснювальній записці зазначено, що подібна програма в Україні розроблена вперше, ґрунтується на теоретичних засадах сучасної музеології, практичному досвіді вітчизняних та зарубіжних музеїв, наукових дослідженнях колективу кафедри загальної історії та музеології ХДІК. Програма охоплювала дев'ять провідних дисциплін професійної підготовки майбутніх істориків-музеєзнавців як за денною, так і заочною формою навчання, а саме: «Історія музейної справи», «Наукове комплектування, облік, збереження та вивчення музейних фондів», «Експозиційна робота», «Науково-дослідна робота», «Система соціальних музейних комунікацій», «Економіка, організація та управління музеями», «Реставрація та консервація музейних пам'яток», «Охорона, використання та пропаганда позамузейних пам'яток культури», «Технічні засоби музейної роботи та технічне обладнання». Програма орієнтувала студентів, окрім обов'язкових аудиторних занять, на регулярну участь у науково-дослідницькій, експозиційній, просвітницькій роботі провідних музеїв регіону, науково-теоретичних конференціях та науково-практичних семінарах, тобто наповнювала години їх самостійної роботи конкретним змістом.

Надруковано і декілька спеціальних підручників та навчальних посібників: «Історія української художньої культури» (1991 р. В. М. Шейко, Г. В. Згурський); «Історія художньої культури» (1992 р. під ред. В. М. Шейка); «Інформатика і інформаційні технології у музейній роботі» (1991 р. С. М. Куделко, Б. М. Смоляницький); «Методика використання персональних ЕОМ для обліку і наукової каталогізації музейних фондів» (1991 р. Б. М. Смоляницький, О. О. Тортіка); «Застосування персональних ЕОМ у музейній справі» (1993 р. Б. М. Смоляницький) [14, с. 364, 158, 279-282].

Відкриття музейного відділення в ХДІК, ініційоване кафедрою загальної історії, привело до зміни її статусу. Залишаючись загальноінститутською і забезпечуючи викладання історичних курсів на всіх спеціальностях і спеціалізаціях, вона одночасно стала випусковою за фахом «Музейна справа і охорона пам'яток історії та культури», взявши відповідальність за якісну підготовку майбутніх працівників музейних закладів України. І хоча кафедра мала у своєму складі досвідчених викладачів-науковців (із 6 штатних працівників 5 мали

наукові ступені та вчені звання — зав. кафедри д-р іст. наук, проф. Г. Й. Чернявський, канд. іст. наук, доц. В. З. Фрадкін, А. А. Камшуків, В. В. Зінченко, І. С. Плахтій і М. М. Каністратенко, який уже в кінці 1989 р. захистив кандидатську дисертацію [15, арк. 8], та досвіду викладання фахових музеєзнавчих дисциплін їм явно бракувало. Лише Г. Й. Чернявський ще в 60-70-ті рр. читав для студентів інституту окремих курс, пов'язаний з історією формування мережі народних музеїв, їх культурно-освітньою діяльністю в межах загальних предметів «Історія культурно-освітньої роботи в СРСР» та «Основи краєзнавства»; мав певний досвід у цій галузі і В. З. Фрадкін як фахівець з питань просвітництва на Харківщині другої половини ХІХ — поч. ХХ ст., історичного краєзнавства та фольклористики, етнографії. Тому для викладання деяких історичних дисциплін, а також предметів музейного циклу з перших років існування відділення залучали відомих вчених Харкова, перш за все Харківського університету, а також провідних фахівців Харківського історичного музею. Так, зокрема, археологію, історію первісного суспільства вів відомий учений-археолог, д-р іст. наук, проф. В. К. Міхеев, історію стародавнього світу — канд. іст. наук, доц. О. П. Мартем'янов (обидва штатні співробітники Харківського державного університету), історію музейної справи — А. В. Криганов, а для викладання музеєзнавчих предметів запросили співробітників Харківського історичного музею Л. П. Велику, О. Є. Добровольську, Н. В. Лапчинську. Спецкурс з латинської мови запропонували доц. університету М. С. Лапіній. З 1990/1991 навчального року починає працювати зі студентами-музеєзнавцями і канд. іст. наук, доц. О. Г. Дяченко, який упродовж багатьох років був викладачем історичного факультету Харківського державного університету.

Суттєві кадрові зміни відбулися в 1991/1992 навчальному році, коли штат кафедри загальної історії збільшився удвічі як завдяки значному навчальному навантаженню, так і введення до її складу викладачів ліквідованої кафедри політичної історії і теорії соціалізму, зокрема канд. іст. наук, доц. М. О. Малиновського, С. В. Шефеля, а також молодих викладачів О. О. Тортіки та Г. О. Романенко, які, окрім загальноісторичних, почали опановувати і суто музеєзнавчі дисципліни [16, арк. 5].

У наступному навчальному році колектив кафедри поповнили нові педагоги. Штатними співробітниками кафедри стали кандидат історичних наук, доцент С. В. Потрашков та В. М. Ряполов. Необхідність зосередити зусилля кафедри на якісному забезпеченні викладання вже всього циклу історичних і музеєзнавчих дисциплін, підготовка до першого випуску істориків-музеєзнавців у 1994 р., зростання значущості українознавчої компоненти в цілому в навчальному процесі інституту поставили на порядок денний питання щодо структурних змін на факультеті культурології, до якого

належала кафедра загальної історії. У кінці 1992/1993 навчального року на базі кафедри загальної історії була створена самостійна кафедра історії України (наказ № 77-к від 31 травня 1993 р.), а сама кафедра загальної історії перейменована на кафедру загальної історії та музеології (наказ № 114-к від 23 липня 1993 р.). Новостворену кафедру історії України очолив доц. І. С. Плахтій, до її штату ввійшли доц. М. О. Малиновський, С. В. Шефель, К. П. Двірна (всі фахівці з історії України) та два викладачі-сумісники Л. П. Велика і Н. В. Лапчинська. Ситуація змінилася вже в наступному навчальному році, коли кафедру історії України поповнила канд. іст. наук Л. М. Воронова і стала чи не єдиною в академії, науковий цenz якої складав 100%, а Л. П. Велика перейшла на постійну роботу до інституту як викладач кафедри загальної історії та музеології. Штатними викладачами кафедри стали також канд. іст. наук, доц. Н. С. Мартем'янова, канд. іст. наук С. І. Лиман та О. М. Єлагіна.

Зазначений склад кафедр історії України і загальної історії та музеології виявився оптимальним і майже не змінювався до 1998 р., коли інститут був реорганізований у Харківську державну академію культури, а обидві історичні кафедри об'єднали в один структурний підрозділ — кафедру історії України та музеєзнавства. Єдина суттєва кадрова зміна відбулася в 1996 р., коли проф. Г. Й. Чернявський переїхав на проживання до США, після чого кафедру очолювали доц. О. Г. Дяченко (1996/1997 навч. рік) та В. З. Фрадкін (1997/1998 навч. рік).

На момент реорганізації ХДІК у Харківську державну академію культури дипломи спеціалістів одержали 106 випускників музейного відділення денної і заочної форм навчання, які стали в подальшому співробітниками музеїв, переважно Харкова й області, аспірантами, викладачами вищих навчальних закладів, загальноосвітніх шкіл та інших закладів освіти і культури.

Список літератури

1. Харківська державна академія культури : до 70-річчя з дня заснування / Шейко В. М., Дяченко М. В., Кушнарєнко Н. М. [та ін.]. — Х. : ХДАК, 1999. — 223 с.
2. Курьськo В. И. Музейные традиции Харькова / В. И. Курьськo, В. З. Фрадкін // Перші Сумцовські читання : тези наук. конф., присвяч. 75-річчю Музею Слобідської України ім. Г. С. Сковороди, 17–18 квіт. 1995 р. — Х. : ХІМ, 1995. — 59 с.
3. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. М. Духопельніков, Б. П. Зайцев [та ін.]. — Х. : Фоліо, 2004. — С. 307, 322–323 ; Чернявський Г. Й. Підготовка культосвітніх працівників вищої кваліфікації на Україні в 1928–1929 рр. / Г. Й. Чернявський, В. М. Шейко, В. З. Фрадкін // Культурно-освітня робота : респ. міжвід. зб. — К., 1983. — № 8. — С. 94.
4. Всеукраїнський інститут комуністичної освіти // Комуністична освіта : наук.-пед. журн. — 1932. — № 10. — С. 144–145 ; Харківський

- національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років // В. С. Бакіров, В. М. Духопельніков, Б. П. Зайцев [та ін.]. — Х. : Фоліо, 2004. — С. 323–324.
5. Всеукраїнський інститут комуністичної освіти // Комуністична освіта : наук.-пед. журн. — 1932. — № 10. — С. 144–149.
 6. Фрадкин В. З. История, традиции и некоторые проблемы развития краеведения на Украине / В. З. Фрадкин // Первая Всесоюзная научная конференция по историческому краеведению (г. Полтава, октябрь 1987 г.) : тез. докл. и сообщ. — К., 1987. — С. 35–36.
 7. Харківська державна академія культури : до 70-річчя з дня заснування / Шейко В. М., Дяченко М. В., Кушнарченко Н. М. [та ін.]. — Х. : ХДАК, 1999. — С. 196 ; Архів Харківської державної академії культури (ХДАК), оп. 1–0, спр. 562. Приказы студенческие за 1989 год с № 101 по № 160, арк. 165–166.
 8. Архів ХДАК, оп. 1 (продовження), спр. 2151, 46 арк.
 9. Архів ХДАК, оп. 1 (продовження), спр. 2277, 48 арк.
 10. Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 18 трав. 1994 р. № 325.
 11. Архів ХДАК, оп. 1–0, спр. 609. Накази студентські з № 101 по № 170, 225 арк.
 12. Друковані праці викладачів та співробітників Харківської державної академії культури (1947–1998). Ч. 1 : бібліогр. покажч. / Харк. держ. акад. культури ; уклад.: С. В. Євсеєнко, О. М. Онуфрієва, Т. С. Раскіна [та ін.]. — Х. : ХДАК, 2000. — 398 с.
 13. Музеезнавство : комплексна навч. прогр. для студ. ф-ту культурології за спец. «Музейна справа і охорона пам'яток історії та культури» / Л. П. Велика, О. М. Єлагіна, М. М. Каністратенко [та ін.]; Харк. держ. ін-т культури. — Х., 1996. — 44 с.
 14. Друковані праці викладачів та співробітників Харківської державної академії культури (1947–1998). Ч. 1 : бібліогр. покажч. / Харк. держ. акад. культури ; уклад.: С. В. Євсеєнко, О. М. Онуфрієва, Т. С. Раскіна [та ін.]. — Х. : ХДАК, 2000. — 398 с.
 15. Архів ХДАК, оп. 1–0, спр. 564.
 16. Архів ХДАК, оп. 1–0, спр. 611.

Надійшла до редколегії 24.01.2013 р.